

УДК 061.22.055.2(477.83-25):655.56“1848/1870”

РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ВИДАНЬ ТОВАРИСТВА “ГАЛИЦЬКО-РУСЬКА МАТИЦЯ” (1848–1870 рр.)

Олександр СЕДЛЯР

*Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка,
вул. Драгоманова, 5, м. Львів, 79601, Україна, тел. (032) 239-43-59,
ел. пошта: sedlyar@ Rambler.ru*

У статті досліджено організацію і основні результати розповсюдження видань “Галицько-руської матиці” у 1848–1870 рр. Проаналізовано участь у цьому процесі книгарень (передовсім книгарні Ставропігійського Інституту) та окремих (непрофесійних) розповсюджувачів, майже всі з яких були греко-католицькими священиками. Встановлено, які з видань товариства найчастіше купували і якою в структурі прибутків товариства була частка від проданих книг.

Ключові слова: товариство “Галицько-руська матиця”, книготоргівля, книгарня, Ставропігійський Інститут.

Революція 1848 р. в Австрійській імперії створила небачені раніше можливості національно-культурного розвитку галицьких русинів (українців). З’явилася чудова нагода організуватися, створити низку необхідних громадських інституцій, посилити український чинник в освітній сфері, поживавити літературне життя і, нарешті, сформулювати і подати на найвищому рівні свої національні вимоги, заявити про себе як про окремих народ.

Для галицьких українців одним із найважливіших тоді було питання просвіти. У це поняття включали і розвиток популярної літератури, і пропагування нових методів ведення господарства та відмову від вживання алкоголю, однак найчастіше акцентували увагу на народній освіті (особливо початковій). У 1848 р. розпочалося і десь до 1851–1852 рр. тривало досить швидко збільшення кількості парафіяльних і тривіальних шкіл, які, звичайно, потребували відповідної літератури. Аби вирішити цю проблему, а також щоб уможливити вихід у світ необхідної науково-популярної (передовсім на історичну тематику), господарської, а у перспективі й наукової літератури, галицькі українці заснували 9 червня 1848 р. товариство “Галицько-руська матиця”. Цю організацію створили за зразком “Матиць” інших слов’янських народів; вона мала друкувати і якнайдешевше продавати книжки “кь оутверженію вѣры и обычаюности, кь розширенію вѣдомостей, кь розвитію краснорѣчія, краснописанія, техники (ремесла), господарства и педагогії или доброго вихованя”¹.

Мета цієї статті – охарактеризувати та проаналізувати розповсюдження видань “Галицько-руської матиці” у Галичині до кінця 60-х років XIX ст., тобто протягом перших приблизно 20 років діяльності товариства.

Кількість наукових публікацій, де розглянуто різні аспекти діяльності “Галицько-руської матиці”, на цей час досить незначна. Однак навіть більшість авторів цих

¹ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАІУ), ф. 148, оп. 1, спр. 1, арк. 2.

праць², досліджуючи організацію, видавничу діяльність та самі видання товариства, майже зовсім не згадували про їх розповсюдження. Винятком є лише відповідний розділ із монографії Олексія Сухого, де коротко охарактеризовано продаж книжок “Галицько-руської матиці” у 50–60-х роках XIX ст. та проблеми, які його супроводжували, а також невелика наша стаття про розповсюдження видань “Матиці” у Сколівському деканаті в 50-х роках XIX ст.³

Джерельну базу дослідження можна вважати достатньою, хоча, звісно, не вся необхідна статистична інформація збереглася. Архів товариства “Галицько-руська матиця” зберігається тепер окремим фондом (ф. 148) у Центральному державному історичному архіві України, м. Львів (далі – ЦДАІЛ). Серед інших документів там є й звіти книгарень та окремих осіб про продаж видань “Матиці”. Найвичерпнішою є інформація, яка надходила від книгарні Ставропігійського Інституту (хоча й вона не завжди повна); що ж до інших книгарень і особливо приватних розповсюджувачів, то збереглися далеко не всі звіти. Це дещо ускладнює підведення підсумків дослідження, хоча збережені документи дозволяють досить точно встановити організацію та основні кількісні параметри розповсюдження видань товариства. Окрім звітів продавців використано також опубліковані (у пресі та періодичних виданнях самої “Матиці”) та неопубліковані протоколи засідань загальних зборів та віділу товариства, а також окремі кореспонденції у пресі, де йдеться про продаж книжок “Галицько-руської матиці”.

Відразу зазначимо, що організація розповсюдження видань товариства у 50-ті та 60-ті роки XIX ст. дещо відрізнялася. Це знайшло своє відображення і у збережених джерелах: щодо 50-х рр. інформації більше (передовсім за рахунок набагато більшої порівняно із наступними роками кількості звітів від приватних розповсюджувачів), натомість серед матеріалів 60-х років XIX ст. домінують звіти Ставропігійського Інституту і порівняно мало відповідних документів від інших продавців. Окрім того, у ф. 148 ЦДАІЛ збереглися рукописні річні звіти товариства до 1860 р. включно (повніші за ті, які друкувалися) – там є більш-менш повна статистика по кожному окремому продавцю; щодо наступного десятиліття такої інформації немає*. Саме тому ми у цій статті аналізуватимемо розповсюдження видань “Галицько-руської матиці” теж передовсім відповідно до цих двох етапів.

Якщо не рахувати публікацій статуту та невеличкої брошури “Повѣсти библейныи старого завѣта”, то “Галицько-руська матиця” у 1849–1860 рр. видала 23 книжки**, частину накладів ще трьох її подарували автори. Із цих 26 видань переважала релігійна (10 видань, з них чотири молитвослови), мовознавча (три видання) та навчальна (4 видання, в т. ч. два букварі і читанка) література. Абсолютну більшість із них (24)

² Бендасюк С. Ю. Учено-литературное общество Галицко-русская Матица во Львовѣ. (Прошлое и настоящее) // *Научно-литературный сборникъ Галицко-русской Матицы*. Періодическое издание под редакціей В. Р. Ваврика. – Львов, 1930. – С. 85–109; Пашаева Н. М., Климова Л. Н. Галицко-русская Матица во Львовѣ и ее издательская деятельность // *Книга. Исследования и материалы*. – Москва, 1977. – Сборник XXXIV. – С. 61–77; Стеблій Ф. И., Криль М. М. Галицкая матица во Львовѣ // *Славянские матицы. XIX век*. – Москва, 1996. – Ч. 1. – С. 190–233; Сухий О. *Від русофільства до москвофільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у XIX столітті)*. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – С. 146–249 (підрозділ “Галицько-руська матиця”).

³ Сухий О. *Від русофільства до москвофільства...* – С. 196, 205–208, 245–246; Седляр О. Розповсюдження видань “Галицько-руської матиці” у Галичині в 50-х роках XIX ст. (на прикладі Сколівського деканату) // *Часопис української історії* / за ред. проф. А. П. Коцура. – Київ, 2008. – Вип. 10. – С. 79–83.

* Ці рукописні звіти готував контролер товариства Іван Гуркевич, який помер 22 червня (4 липня) 1861 р. Його наступники готували лише короткі річні звіти із узагальненою інформацією.

** “Граматику” Я. Головацького, що виходила двома випусками, рахуємо як одне видання.

надрукували до 1856 р. Наклади книжок були в межах 500–20000 примірників; більшість із них друкували накладами 500–1000 примірників. Ціна одного видання була від 4 кр. до 1 рн. конвенційної монети. Члени товариства за статутом мали право на безкоштовний примірник кожного видання “Матиці”; як правило, вони його отримували у Львові після пред’явлення членської грамоти.

Відразу після виходу у світ перших видань керівництво “Галицько-руської матиці” постало перед питанням: як організувати розповсюдження своєї продукції? На той час у Галичині існувала мережа книгарень, однак майже всі вони (за винятком книгарні Ставропігійського Інституту) не належали українцям, а тому виділ “Матиці” навряд чи міг сподіватися від їхніх власників підтримки української патріотичної акції, адже саме так тоді розуміли поширення дешевої літератури для масового українського читача. “Галицько-руська матиця”, розпочинаючи розповсюдження своїх видань, звичайно, не мала ще мережі реалізаторів, тому спочатку їх продавали лише у Львові. Так, перші книжки “Матиці” можна було придбати у о. Петра Лозинського, священника Успенської церкви, віце-ректора Львівської греко-католицької духовної семінарії о. Івана Ільницького і канцлера митрополичої консисторії о. Юліана Величковського⁴. Однак зрозуміло було, що таким способом не вдасться ефективно поширювати літературу, особливо навчальну. Саме тому вирішили звернутися до власників книгарень і організувати групу приватних розповсюджувачів, передовсім у місцевостях, де не було книгарень.

У перші роки існування “Галицько-руської матиці” пріоритетними для товариства вважалися книжки, які можна було використати у початковій школі, бо саме тоді (особливо у 1849–1850 рр.) швидко зростала кількість таких шкіл з українською (руською) мовою навчання. Відповідно, слід було визначити найефективніший спосіб доставки та реалізації саме такої навчальної літератури. Найкращим варіантом було б продавати книги прямо у селах, бо абсолютна більшість галицьких селян та й, мабуть, більшість сільських священників чи вчителів не купували б необхідні книги у Львові*. Враховуючи також обставину, що організація українського громадського життя у Галичині в той час була тісно пов’язана із Греко-католицькою Церквою, не дивно, що керівники “Матиці” вирішили оперти мережу розповсюджувачів на церковні деканати⁵. Зауважимо, що деякі галичани вже мали досвід розповсюдження літератури по окремих деканатах – наприклад, так Яків Головацький із колегами поширювали обидві частини “Вінка русинам на обжинки”. У 1849–1850 рр. це навіть було легше зробити, адже “Матиця” мала кількох крилошан серед керівництва і підтримку митрополичої консисторії.

Процес налагодження мережі приватних розповсюджувачів на провінції тривав приблизно у 1850–1852 рр. Щоправда, ще під час першого З’їзду руських вчених на засіданнях секцій навчальних закладів і старослов’янської літератури 9(21) жовтня 1848 р. були ухвалені рішення створити у кожному деканаті склад книжок (передовсім підручників) і комісію з трьох осіб (касира, контролера і секретаря), яка б займа-

⁴ *Зоря Галицка*. – 1849. – Ч. 51. – 15(27) червня. – С. 305.

* Хоча священники частіше чи рідше, але приїжджали до Львова у різних приватних чи церковно-громадських справах, однак, як видається, більшість із них не знаходила можливості чи не мала потреби при такій нагоді відвідати книгарню. Натомість у себе вдома, в деканаті, вони могли за прикладом колег чи за спонукую декана придбати книжку, яку не купили б у Львові.

⁵ Така ідея обговорювалася на засіданнях виділу “Галицько-руської матиці” ще у квітні 1849 р. Тоді пропонувалося давати розповсюджувачам винагороду за продані книжки (Діяння Галицько-руської Матиці оть 26 Жолтня 1848 до 23 Березня 1849 // *Пчоло*. – 1849. – Ч. 8. – 25 червня. – С. 123–124).

лася їх продажем⁶. Однак тоді ці рішення не були втілені в життя, і другі загальні збори “Галицько-руської матиці” (3’їзд руських учених) ухвалили 1 (13) березня 1850 р. звернутися до всіх деканів, аби ті подали прізвиська священників (двоє на деканат), які без винагороди продавали б видання товариства⁷. Пізніше це прохання “Матиці” було підкріплене відповідними зверненнями до духовенства Львівської (від 28 червня 1850 р.) та Перемиської (від 22 липня 1850 р.) греко-католицьких консисторій⁸. Як наслідок, у багатьох (але далеко не всіх) деканатах наприкінці 1850 – на початку 1851 рр. почали з’являтися комісії (як правило, із трьох священників), які мали продавати видання “Матиці”. Отримавши про це інформацію, виділ товариства надсилав такий комісії першу партію книг для продажу в деканаті.

Окрім того, нарешті вдалося домовитися про продаж матичних видань із керівництвом Ставропігійського Інституту (раніше не могли дійти згоди щодо величини винагороди Інституту); в березні 1850 р. “Матиця” нарешті передала до інститутської книгарні по 100 прим. кожного свого видання⁹. У фонді “Галицько-руської матиці” у ЦДАЛ є інформація, що видання товариства у 1850-х рр. продавалися також у книгарнях Йоганна Розенгайма у Тернополі та Самборі і Б. Д. Неранці у Бережанах. Можливо, були ще й інші книгарні.

Отже, вже на початку 1850-х років визначилася схема розповсюдження видань “Галицько-руської матиці”, яка діяла і пізніше. До неї входили книгарня Ставропігійського Інституту, де реалізовували найбільше книжок, інші книгарні та приватні розповсюдженні у Львові (крилошанин о. Йосиф Кульчицький) та у провінції. Львівським продавцям книжки видавали безпосередньо зі складу “Матиці”, який спочатку був у приміщенні греко-католицької духовної семінарії, пізніше – у Народному Домі. Складніше було із розповсюдженнями з-поза Львова. Аби уникнути видатків на пересилку поштою, керівництво “Матиці” спонукало продавців шукати інших шляхів доставки – як правило, книжки забирали священники з певного деканату, які бували у Львові по своїх справах. Іноді бувало, що книжки таки надсиляли поштою. Продавці могли отримати необхідну літературу у членів виділу “Матиці” крилошанина о. Івана Лотоцького або Івана Гуркевича (ім же можна було і віддати гроші за продані книжки), з другої половини 1850-х рр. – у крилошанина о. Андрія Дуткевича¹⁰.

В цілому керівництво “Галицько-руської матиці” не вважало, особливо в першій половині 1850-х рр., організацію розповсюдження власних видань поганою чи мало-ефективною. Звичайно, були й проблеми. Насамперед не вдалося залучити всі деканати до цієї справи, тому були місця, де про книжки “Матиці” навіть не знали¹¹.

⁶ *Историческій очеркъ основанія Галицко-русскои Матицѣ и справозданье первого собору ученыхъ рускихъ и любителей народногo просвѣщенія*. Составлено Яковомъ Головацкимъ. – Въ Львовѣ, 1850. – С. ХСІ, СХІ.

⁷ [Ухвали Собору руськихъ вченихъ 1 (13) березня 1850 р.] // *Зоря Галицка*. – 1850. – Ч. 29. – 29 марта (10 цвѣтня). – С. 169.

⁸ ЦДАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 13, арк. 27; спр. 36, арк. 5.

⁹ Там само, спр. 15, арк. 2 зв.

¹⁰ Справозданіє Заряду соединенія Галицко-Русскои Матици и Общества просвѣщенія за время отъ 14 Марта 1850 до 31 Мая 1851 // Там само, спр. 109а, арк. 22 зв.; В. Галицко-руска Матиця // *Отечественный сборникъ*. – 1857. – Ч. 22. – С. 174.

¹¹ Один із дописувачів “Зорі Галицької” добре описав проблеми із розповсюдженням матичних видань: “Наши дѣти ажъ пицать за Бѣкварами и за прочими книгами, однакожь годѣ тѣ на сель, навіть переплативши, хота скѣднѣю азбѣкѣ полѣчити. Нашаа Матица зѣстала теперъ мачѣхоу и, какъ са здае, мало о насъ, бѣднѣхъ сельанъ, дѣбае. [...] Видите, мы масмо тѣ выше трицать и кѣлька шкѣль, а все оучинилисьмо въ однѣмъ или двохъ годахъ; чомѣже всепочтеннѣи члены Матици нашой въ томъ часѣ не вырадили книги потребнѣи, дабы дѣти часѣ не тратили? Но шожъ съ того, хота якаа книжочка ѣвѣтса, то тѣлько о ней десъ

Це сталося із кількох причин: 1) через пасивність священників певного деканату, особливо декана; 2) через віддаленість деканату від Львова – значна відстань часто унеможливила доставку через принагідних кур'єрів, а поштою, повторимо, користувалися неохоче; 3) через недостатню кількість діючих початкових шкіл у деканаті, адже священники поширювали передовсім букварі, читанки, молитвослови для дітей-учнів парафіяльних шкіл. Пересічно у Львівській архієпархії більше деканатів займалося продажем матичних книжок, ніж у Перемиській єпархії, головню через більш налагоджені контакти місцевих священників зі Львовом. Найменш активними були, як правило, деканати з гірської місцевості та українсько-польського етнічного порубіжжя.

Приватні розповсюджувачі (майже завжди це були священники, іноді – вчителі) працювали безкоштовно. Вони отримували книги на певну суму, мали їх продати і всі гроші надіслати до Львова. Вважалося, що вони виконують патріотичну місію, яка не потребує оплати. Книгарні ж працювали за винагороду. Скажімо, книгарня Ставропігійського Інституту залишала собі спочатку 10 %, а з 7 червня 1852 р. 12 % від вартості кожної проданої книжки¹². Й. Розенгайм отримував 15 % винагороди¹³, а Б. Д. Неранці – 10 %¹⁴. Це було відносно небагато, адже, наприклад, у 60-х роках ХІХ ст. книгарня Ставропігійського Інституту продавала видання “Галицько-руської матиці” за винагороду у 20 % від вартості книжки.

Всього за період 1849–1860 рр. “Галицько-руська матиця” отримала від продажу власних книжок 9030 рн. 21 кр. австрійської валюти. Ця сума майже повністю компенсувала видатки товариства на видавничу діяльність протягом згаданого періоду (10002 рн. 39 кр. АВ). Окрім того, на складі “Матиці” ще залишалося книжок на 4978 рн. 72 кр. і у продавців – на 4159 рн. 16 кр. У структурі прибутків товариства за цей час кошти за продані книжки переважали, але не домінували: вони склали 53,08 % від загальної суми прибутків (див. *Табл. 1*). Отже, фінансова залежність “Матиці” від продажу книжок у 1850-х рр. не була критичною; іншими важливими джерелами прибутків були членські внески і добровільні пожертвування.

Розглянемо детальніше динаміку видачі видань “Галицько-руської матиці” на продаж і надходження коштів від продавців. Протягом перших п'яти років (до 1854 р.) обсяги руху літератури і коштів були досить значними – видавали на продаж у середньому за рік книжок на суму понад 2000 рн., отримували від продавців у середньому 1200 рн. за рік. В другій половині 1850-х рр. ці цифри значно зменшилися: видавали літератури щорічно приблизно на 480 рн. австрійської валюти, отримували від продавців приблизно по 430 рн. (див. *Табл. 2*). Таку істотну різницю можна пояснити, поперше, різким зниженням видавничої діяльності “Матиці” вже навіть після 1852 р. (тобто, було мало нових видань на продаж), по-друге, значним послабленням купівельної активності потенційних читачів. Так сталося і через економічні причини (середина

часомъ въ Зорѣ чѣти, а впрочимъ ни видати, ни слыхати, хоть бы и на лѣки челоуѣкъ бѣднѣи потребоваль. Мы все просимо и повтаремъ и еще повтаремъ, чи бы неможна, абы Матица свои книжки по Намѣстничествахъ розсылала? Бо, правдѣ сказавши, приѣхати навіть до вашего Львова, тажко де за свои гроши допросити са книжочки, отъ Матици изданой. Одни отсылають до Консистеріи, дрѣгги – до Ставропігії, треты – до Редакціи [“Зорі Галицької”], такъ же челоуѣкъ самъ незнае, де кинѣтиса, а неразъ бѣде всюда и нигде ничого неполучитъ, ажъ на кѣнци осьъ отъѣздитъ безъ ничого домѣвъ, ажъ мѣ жалъ и встыдѣ!” (І. Допитайло. Зъ Тарнопольского округа // *Зоря Галицка*. – 1851. – Ч. 19. – 24 лютого (8 марта). – С. 158–159). Редакція газети закликала дописувача ще трохи потерпіти, бо керівництво “Матиці” якраз займається організацією розсилки літератури по деканатах.

¹² ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 39, арк. 13.

¹³ Там само, спр. 34, арк. 38.

¹⁴ Там само, спр. 35, арк. 24.

50-х років XIX ст. – це час неврожаїв та економічних труднощів) і через уже згаданий брак нових, цікавих видань “Матиці”.

Як наслідок, вартість книжок, що перебували на складі товариства, яка поступово зменшувалася протягом першої половини 1850-х рр. (до 1856 р.), згодом знову почала повільно зростати. Вартість літератури, переданої продавцям, але ще не проданої, яка майже весь час приблизно дорівнювала 3500 рн., до кінця десятиліття теж дещо збільшилася. Отже, констатуємо перебування значної частини книжкового фонду “Галицько-руської матиці” у фактично нерухомому стані. І видавничі, і реалізаторська діяльність у другій половині 1850-х рр. послабли; непродана частина книжок, морально старіючи, мала з кожним роком все менше шансів потрапити до читача. Ще додамо, що станом на 1 січня 1861 р. половину (49,7 %) всіх книжок “Галицько-руської матиці” реалізували, трохи більше чверті (27,4 %) залишалося на складі і трохи менше чверті (22,9 %) – у продавців. Із виданих на продаж книжок до кінця десятиліття реалізували дві з трьох (68,46 %) (див. *Табл. 2*).

Як вже зазначалося вище, продавців матичних видань можна умовно поділити на три групи: 1) книгарня Ставропігійського Інституту (реалізувала книжок на 3418 рн. 32 кр. австрійської валюти – 43,26 % від загальної суми); 2) інші книгарні (1008 рн. 37 кр. АВ – 12,76 %); 3) приватні розповсюджувачі (3475 рн. 51 кр. АВ – 43,98 %). Отже, книгарня Ставропігійського Інституту і приватні розповсюджувачі продали книжок приблизно на однакову суму. Однак якщо книгарня у 1850–1854 рр. продавала чимало матичних видань (приблизно на 550 рн. щороку), то пізніше її активність різко зменшилася (до 100 рн. щороку). Приватні розповсюджувачі діяли набагато стабільніше і щороку продавали книжок десь на 350 рн. (малоактивними були лише 1856–1857 рр.) (див. *Табл. 3*).

Станом на 1858 р. продаж матичних видань у книгарні Ставропігійського Інституту фактично припинився. Щоб інтенсифікувати розповсюдження літератури, голова “Галицько-руської матиці” крилошанин о. Михайло Куземський особисто у 1858–1860 рр. зустрічався із багатьма священиками-продавцями і привозив їм книжки (іноді – під час канонічних візитацій). Станом на 1 січня 1861 р. у документах “Матиці” були зафіксовані 84 продавці, які ще мали видання товариства у себе¹⁵. Книжок на найбільшу суму (1457 рн. 85 кр.) рахувалося за крилошанином о. А. Дуткевичем, але він їх не продавав особисто, а розсилав по деканатах. Ставропігійський Інститут ще мав книжок на 283 рн. 50 кр., Й. Розенгайм у Тернополі на 224 рн. 53 кр., у Самборі – на 35 рн., Б. Д. Неранці – на 116 рн. 32 кр.¹⁶ Інші розповсюджувачі мали пересічно книжок на кількадесят золотих ринських; борг понад 50 рн. мали лише 10 із 80 не згаданих вище реалізаторів.

Розглянемо детальніше роботу приватних розповсюджувачів. Першу партію книжок для кожного із них намагалися, як правило, сформувати із всіх видань, які на той час вийшли у світ; наступні вже складалися із літератури, замовленої продавцем (замовляли книжки для учнів початкових шкіл) та нових видань, іноді могли додати й щось із старшої літератури, але вона продавалася дуже погано. Вартість партій кни-

¹⁵ ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 116, арк. 9 зв.–12.

¹⁶ Б. Д. Неранці пізніше збанкрутував і не зміг повернути “Матиці” всіх книжок чи грошей за них. На момент оголошення банкрутства він ще був винен товариству 85 рн., а за мировою угодою із “Матицею” зобов’язався повернути до 1 січня 1865 р. 22 рн. Виділ товариства на засіданні 1 жовтня 1864 р. вирішив, що й через суд більше стягнути з банкрута не вдасться і погодився на цю угоду (Львів, дна 2. Жолтна // *Вѣстникъ. Часопись урядова для Русиновъ Австрійскои державы.* – 1864. – Ч. 75. – 26 вересня (8 жолтна). – С. 298–299).

жок, які висилали в певні деканати, могла бути в межах від кількох до кількохсот золотих ринських (наприклад, тернопільський декан о. Михайло Білинський у березні 1852 р. отримав книг на 245 рн.)¹⁷.

Отримавши книжки, відповідальна особа в деканаті (часто це був сам декан) продавала їх самостійно або доручала частину літератури іншим священикам. Селяни купували підручники для школи і молитвослови, найчастіше під час інспекції місцевої школи деканом (що одночасно був й інспектором шкіл, за якими наглядала греко-католицька консисторія), священики купували науково-популярну літературу під час деканального соборчику або особистих відвідин колеги-продавця.

Найкраще продавалися, як уже було зазначено, букварі, читанки і малі молитвослови. Швидкість продажу й обсяг проданої літератури залежали від багатьох факторів: активності і ревності священика-продавця (продавців), кількості шкіл і рівня добробуту селян у деканаті, часу продажу тощо. Окремі продавці більш-менш регулярно отримували нові партії літератури, частково продавали книжки і надсилали гроші товариству; більшість розповсюджувачів отримала одну або дві партії книг. Були й такі, що, отримавши книжки, не вислали грошей і не повернули книг. Пізніше “Галицько-руська матиця” намагалася з’ясувати (не завжди успішно) долю цих книг.

Майже всі розповсюджувачі отримали свою першу партію книжок у 1850–1852 рр.¹⁸ У 1854–1857 рр. книжки висилали 3–6 особам щороку¹⁹, у 1858–1860 рр. таких було відповідно 12, 18 і 27²⁰. Із першої партії продавали, як правило, більше половини книжок за вартістю, а якщо не враховувати високоліквідних букварів, читанок і молитвословів, то продавали приблизно кожен п’яту книгу²¹. Відповідні цифри щодо наступних партій дуже залежали від того, які книги там переважали.

Структура масиву проданої літератури у книгарнях була дещо іншою. Передовсім частка наукової та науково-популярної літератури серед проданих видань там була помітно вища. Наприклад, у книгарні Ставропігійського Інституту у 1852–1853 рр. продали 71,8 % книжок за вартістю (літератури без букварів, читанок і молитвословів – 37,2 %) ²², у 1853–1854 рр. ці показники були відповідно 47,6 % і 42 % ²³, у 1854–1855 рр. другий показник дорівнював 47,7 % ²⁴ (динаміку продажу окремих видань див. у *Табл. 5*). Отже, частка літератури, яку купували переважно освічені читачі, серед проданих видань “Галицько-руської матиці” у Львові в першій половині 50-х років

¹⁷ ЦДАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 38, арк. 27.

¹⁸ Там само, спр. 109а, арк. 29 зв.–32. На 1 липня 1853 р. у звіті “Галицько-руської матиці” були зафіксовані 65 осіб, які на той час мали на продаж видання товариства.

¹⁹ Там само, спр. 109, арк. 7 зв.–8, 25 зв.–26, 29; спр. 110, арк. 30 зв.–32 зв., 35; спр. 111, арк. 9 зв.–10; спр. 113, арк. 8 зв.–10.

²⁰ Там само, спр. 114, арк. 9 зв.–11; спр. 115, арк. 8 зв.–11; спр. 116, арк. 9 зв.–12.

²¹ Так, тернопільський декан о. М. Білинський із першої партії книг вартістю 245 рн. продав за час від березня 1852 по квітень 1853 р. книг на 172 рн. 56 кр. (70,6 %); якщо вилучити букварі, читанки й молитвослови, то він мав книг на 59 рн. 10 кр., а продав на 14 рн. 06 кр. (23,7 %) (Там само, спр. 38, арк. 27). Сколівський декан о. Михайло Фортуна із першої партії книг вартістю 69 рн. продав у червні – грудні 1852 р. книг на 39 рн. 51 кр. (59,4 %), а відносно неліквідних видань, які коштували 34 рн., продав на 6 рн. 06 кр. (18 %) (Там само, спр. 37, арк. 12). У Богородчанському деканаті із першої партії вартістю 185 рн. 40 кр. за час від 1851 р. по червень 1856 р. продали книг на 110 рн. (59,23 %) (Там само, спр. 40, арк. 7). В Устецькому деканаті за 1853–1859 рр. продали книг на 12 рн. 10 кр. (було на 49 рн. 15 кр.), а без молитвословів (букварів і читанок там не було взагалі) було книг на 43 рн. 05 кр., продали на 6 рн. (19,35 %) (Там само, спр. 43, арк. 59–59 зв.).

²² Там само, спр. 39, арк. 3 зв.–4.

²³ Там само, спр. 34, арк. 44.

²⁴ Там само, арк. 52.

XIX ст. була приблизно 40 %, тоді як у деканатах на провінції вона була вдвоє меншою. Зауважимо також, що багато активних освічених читачів із сіл та містечок часто купували цікаві для себе книги саме у Львові, бо там був більший асортимент порівняно із партією книг у своєму деканаті, та й новинки з'являлися у продажу швидше.

Загалом слід сказати, що динаміка розповсюдження видань “Галицько-руської матиці” показує, що у 50-х роках XIX ст. читацька активність греко-католицьких священників у Галичині (а більшість видань товариства була передовсім для них) була невисокою. Були окремі особи, які отримували як члени “Матиці” безкоштовно або купували всі чи майже всі видання товариства, але набагато більше було тих, хто взагалі не купував нічого, виправдовуючись насамперед важким матеріальним становищем²⁵.

Протягом 1850-х рр. наклади деяких книжок повністю або майже повністю видали продавцям. Це “Букварі” Антонія Добрянського (1849) та І. Гуркевича (1851), “Читанка” М. Шашкевича (1850, 1853), малий молитвословець для дітей (1849), “Росправа о языцѣ южнорускѣ...” Я. Головацького (1849), “Слово...” Амвросія Яновського (1850), “О великомъ Божіємъ мірѣ” Михайла Малиновського (1852), а також подаровані автором “Біблійнаа исторіа ветхаго завѣта” і “Біблійнаа исторіа новаго завѣта” (1847) Венедикта Левицького. Із виданих на початку 1850-х рр. книжок залишалася на складі значна кількість примірників “Граматики руского языка” Я. Головацького (2385 прим., 28,39 % накладу), “Исторического очерка основанія Галицко-русской Матиці” (280 прим., 28 % накладу), “Трехъ вступительныхъ преподаваній о русской словесности” Я. Головацького (202 прим., 20,2 % накладу), “Росправы о древности письменъ руско-словенскихъ” Миколи Урицького (ще одне подароване автором видання) (149 прим., 33,56 % накладу), “Обозрѣніа исторіи церкви русской” М. Малиновського (174 прим., 34,8 % накладу) (див. *Табл. 4*).

Отже, процес розповсюдження видань “Галицько-руської матиці” у 50-х роках XIX ст. можна умовно поділити на два періоди: у першій половині десятиліття на тлі активної видавничої діяльності обсяги продажу літератури були значними, особливо це стосується книгарень. Десять із 1855–1856 рр. продаж матичних видань помітно сповільнився; завер у книгарнях, зменшився у приватних розповсюджувачів; з'явилося значне число продавців, які роками не продавали нічого. Такий стан справ зумовлювали як економічні труднощі, які відчувала більшість потенційних читачів, так і послаблення українського національно-культурного життя у Галичині загалом і видавничої активності “Матиці” зокрема у другій половині 1850-х рр.

У 1860–1861 рр. в Австрії закінчився період неоабсолютизму; політичні зміни в державі викликали похваллення громадського життя і спонукали вже існуючі громадські організації до активнішої роботи. Галицькі українці тоді поклали великі надії на “Матицю” (яка, до речі, у 1861 р. нарешті дочекалася затвердження нової редакції свого статуту) і сподівалися, що це товариство стане локомотивом культурно-національної та просвітницької роботи у краї.

²⁵ Вже згаданий тернопільський декан о. М. Білинський так пояснив невеликий попит у своєму деканаті на видання для інтелігенції: “Изъ списка прилежащаго явствуетъ, что книжки и сочиненія, кромѣ разговорѣвъ [“Руско-нѣмецкіи разговоры...” І. Гуркевича], для школъ народныхъ неприслужащихъ, незначител'не число спродано, вина же тому есть сія, что такови сочиненія оуже прежде случайно Священниками были получени, а даже и тое признати нужно, что наши Священники съ малимъ изятіемъ чтеніемъ незанимаются, но по бол'шой части попеченію о вещественное состояніе предаются. Я жалѣю, что мое званіе, многократно повторенное, о купно книжокъ и сочиненій помянутыхъ неприобрѣло вниманія” (ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 38, арк. 26–26 зв. (лист М. Білинського до М. Куземського (?), Тернопіль, 2 квітня 1853 р.)).

Видавнича діяльність “Галицько-руської матиці” у 60-х роках XIX ст. не була надто активною. За 10 років вийшли в світ 22 видання (без публікацій статутів) товариства, з них дев’ять підручників для гімназії (із них вісім були з науки релігії), п’ять річників періодичного видання “Матиці” “Науковий Сборник” (з 1869 р. – “Литературный сборник”), два “Молитвослови”, два житія святих тощо. Наклади були від 300 (“Науковий Сборник”) до 5000 (“Молитвослов” 1868 р.) прим., ціна продажу була в межах від 10 кр. до 2 рн. 50 кр. (для багатьох видань ціну з часом знизили).

Однією із нагальних проблем, які слід було вирішити керівництву “Галицько-руської матиці”, був продаж видань товариства. Книгарня Ставропільського Інституту не працювала, продавці на провінції не надсилали грошей, не було нічого відомо про непродані книжки. Виділ “Матиці”, чекаючи після затвердження статуту на загальні збори товариства, почав упорядковувати його справи.

У січні 1862 р., аби прискорити продаж матичних видань, виділ товариства дозволив продавати їх у Львові кооператору (сотруднику) Успенської церкви о. Іллі Касарабі²⁶. З 1 липня 1862 р. знову відкрилася книгарня Ставропільського Інституту, і виділ “Матиці” на засіданні 13 (25) червня 1862 р. вирішив передати їй літературу на продаж. Рабат (комісійні) продавцеві визначено у розмірі 20 % від вартості проданої продукції²⁷.

Ситуація із приватними розповсюджувачами залишалася невизначеною. Деякі з них продовжували отримувати книги на продаж і надсилали гроші, однак більшість із тих, хто був у документах “Матиці” записаний як продавець її видань, мовчали. Виділ товариства навіть точно не знав, хто і скільки має літератури, надісланої ще в попередньому десятилітті. З одного боку, неточності були у справочинстві самого товариства, з іншого – за 10–12 років змінилися відповідальні за книги особи у деканатах. Хтось помер, хтось переїхав на нову парохію, змінилися декани і т. д., а книжки, які передавали з рук в руки, старіли та нищилися. Це були в основному малоліквідні видання, які вже й не сподівалися продати. Щось відіслали назад до Львова, про щось просто забули. Брак джерел не дозволяє встановити навіть приблизно такі втрати, але очевидно, що певну частину переданої на продаж літератури “Матиця” була змушена списати.

Виділ “Галицько-руської матиці” неодноразово намагався встановити реальний стан справ із своїми книжками в деканатах, закликаючи деканів та інших осіб, що мали книги в себе, повідомити, скільки і які видання вони мають. Розіслати відповідні звернення вирішили на засіданні виділу товариства 26 лютого 1864 р.²⁸, пізніше відповідне рішення мали ухвалити загальні збори “Матиці” 1864 р.²⁹ Очевидно, всієї інформації зібрати не вдалося, бо виділ товариства був змушений у 1868 р. знову звернутися до деканатів, аби ті таки надіслали точні дані по наявній в них літературі³⁰.

Незважаючи на такі клопоти, “Матиця” продовжувала співпрацювати із приватними розповсюджувачами і у 1860-х рр., і згодом. Все ж таки книгарні у містах не могли їх тоді замінити. Очевидно, кількість таких приватних продавців була значно меншою порівняно із попереднім десятиліттям, однак вони працювали старанніше.

²⁶ Слово. – 1862. – Ч. 5. – 17 (19) януарія. – С. 20.

²⁷ ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 28, арк. 8 зв. Цікаво, що керівництво Інституту прохало “Матицю” про рабат у 25 % (Там само, спр. 49, арк. 20).

²⁸ Львів, дна 26. Лютого 1864 // *Вістникъ. Часопись урядова для Русиновъ Австрійскои державы.* – 1864. – Ч. 14. – 22 лютого (5 марта). – С. 55–56.

²⁹ Отчеты общества литературного Галицко-русской Матицы // *Науковий Сборникъ, издаваемый литературнымъ обществомъ Галицко-русской Матицы.* 1865. Вып. I–IV. – Во Львовѣ, 1865. – С. XL.

³⁰ ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 20, арк. 35 зв.–36 зв. (літографований примірник звернення виділу “Галицько-руської матиці” до деканатів, 18 (30) березня 1868 р.).

Вже не було відповідних закликів з боку консисторій та деканів, до розповсюджувачів звертався безпосередньо виділ “Матиці”³¹. Аби заохотити продавців, товариство розглянуло можливість виплати їм винагороди за продані книжки.

У 1850-х рр., як уже зазначалося вище, продавці працювали без винагороди. У наступному десятилітті частина літератури розповсюджувалася так само, однак траплялися й випадки утримання продавцями певного рабату. Так, наприклад, катехит Дрогобицької гімназії о. Василь Чемарник у 1863–1864 рр. продавав книжки за винагороду у 12 % від вирученої суми (і, до речі, продав майже всі доручені йому примірники)³¹. Після виходу в світ “Читанки” Олексія Торонського для восьмого класу гімназії (1868) виділ товариства пропонував потенційним розповсюджувачам продавати її із рабатом 25 %, однак вартість всієї партії (як правило, на деканат висилали 10 прим.) треба було сплатити наперед³².

Наприкінці 60-х років XIX ст. керівництво “Галицько-руської матиці” остаточно усвідомило необхідність змін в організації розповсюдження видань товариства на провінції. Продаж без винагороди не міг бути достатньо ефективним, а кількість продавців була недостатньою. Галицькі українці загалом мало знали про видання “Матиці”³³, хоч її виділ й подавав періодично інформацію про нові книжки до газет. Як наслідок, виділ “Матиці” на засіданні 21 червня (3 липня) 1869 р. обговорював можливі зміни в існуючому порядку розповсюдження її видань на провінції. Ухвалили “отнестися въ томъ дѣлѣ до Вч. душпастьрей тѣхъ мѣстцевостей, где на церковныи храмы народъ численно собирается, дабы тии указали на какое имъ знаемое лице, которое приняло бы на себе за умовленнымъ работомъ роспродажъ тѣхъ книжокъ”³⁴. Чернетка одного із таких листів збереглася в архівному фонді “Матиці”. Виділ товариства задумав заснувати філії у різних місцевостях, особливо там, де періодично збираються великі групи людей. Філії мали б організувати продаж книжок, передовсім серед простолюду, причому продавці мали б отримувати за кожен проданий примірник певну винагороду³⁵. По-перше, Тут привертає увагу необмежена довіра до духовенства і прагнення все

³¹ Хоча розповсюджувачі видань “Галицько-руської матиці” завжди працювали добровільно і тривалий час без винагороди, однак складається враження, що чимало з них, які погодилися взяти на себе цей обов’язок на початку 1850-х рр., погано уявляли собі можливі проблеми. Запропоновану ідею підтримала консисторія, тож відмовлялися деканам та священникам не випадало. Зрештою, ніхто не сумнівався в необхідності для “Матиці” мати мережу продавців на місцях та патріотичності такої роботи. У повсякденному житті було дещо інакше. Навіть отримати партію книг через випадкових кур’єрів не завжди було просто, продати їх при відсутності достатнього попиту на більшість видань було ще важче. “Матиця” не могла ні якось допомогти своїм розповсюджувачам, ні вплинути на них. Більшість із них розпродали найліквідніші книги і на цьому зупинилися, відіславши решту літератури назад до Львова (в кращому випадку), віддавши її комусь із активніших колег або й просто сховавши десь на горіщі до кращих часів. У 1860-х рр. розповсюджувачі вже мали певний досвід, реальніше дивилися на існуючий стан справ і, як правило, мали справу переважно із достатньо ліквідним товаром.

³¹ ЦДАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 65, арк. 30–31.

³² Там само, спр. 60, арк. 29–32.

³³ Наприклад, Іван Шмереківський писав до виділу “Матиці” так: “Причина, же сочиненія общества “Галицко-русска Матиця” мало межі народомъ розпространеніи, лежить въ томъ, же не всюди о нихъ вѣдають и желаюшему они имѣти до Львова удавати ся треба, що всегда зъ издержками есть получене. Достохвальныи Выдѣль много причинилъ бы ся для розпространенія сочиненій общества, еслибы по большимъ мѣстамъ розпродажъ изданій “Галицко-русской Матицѣ” зарядити изволилъ” (Там само, спр. 37, арк. 73 (лист І. Шмереківського до виділу “Галицько-руської матиці”, Сороки, 18 листопада 1871 р.)).

³⁴ Слово. – 1869. – Ч. 51. – 28 юнія (10 юля). – С. 4.

³⁵ “Дабы книжки, изданныи Матицею, чѣмъ скорше росходилися помежи народъ [...] загадалъ Выдѣль утворити въ розличныхъ мѣстцахъ, особенно где сельскій народъ на ярмарки и храмовыи праздники численно собирается, філіи роспродажи матицею издаваемыхъ книжокъ, отступаючи тому, который занимается

робити тільки за його допомогою, по-друге, принципово нова ідея про створення провінційних осередків (філій) товариства. Щоправда, ця ідея не була добре продуманою (бо фактично йшлося не так про повноцінні філії, як про пункти продажу матичних видань на ярмарках, відпустах тощо) і не була втілена у життя.

За поданням виділу “Матиці” питання продажу видань товариства детально обговорювалося на його загальних зборах 27 серпня (8 вересня) 1870 р. Пролунало кілька пропозицій щодо підвищення ефективності розповсюдження книжок. Домінували три основні ідеї: 1) видання “Матиці” розходяться повільно (Теофіл Павликов це пояснив так: “До теперь бо продажа тѣхъ книжокъ была обмежена съ малымъ изъятіемъ лишь на самъ Львовъ”); 2) слід встановити винагороду для продавців (Іван Гушалевиц пропонував навіть її величину – 25 % від вартості книг тим, хто оплатить всю партію відразу); 3) аби була якась гарантія від осіб, які будуть брати книжки для продажу. Були й пропозиції і далі залишати розповсюджувачів без винагороди, а їх самих шукати серед перевірених руських патріотів, однак після дебатів одногосно ухвалили рішення: давати винагороду продавцям, а конкретні деталі (в т. ч. і її величину) залишити полагоджувати виділу³⁶.

Іншим джерелом надходження коштів за продані книжки для “Матиці” були книгарні. Серед них особливе місце, як і в попередньому десятилітті, займала книгарня Ставропігійського Інституту, яка була найбільшим продавцем і давала товариству у 60-ті роки XIX ст. приблизно 40 % виручених за продану літературу грошей. Були й інші книгарні, хоча у збережених джерелах про них інформації обмаль. У середині 1860-х рр. видання “Галицько-руської матиці” продавалися у книгарні братів Єленів у Перемишлі³⁷; є також опосередкована інформація, що у першій половині цього десятиліття книжки “Матиці” були у книгарні Еміля Малевського у Бережанах³⁸. Окрім того, матичні книги регулярно надходили до книгарні Андрія Герговича у Львові, який співпрацював із Ставропігійським Інститутом і отримував літературу на продаж (принаймні якийсь час) за посередництвом Інституту³⁹. Нарешті, частину книжок товариства реалізовували прямо на складі “Матиці”⁴⁰.

Як вже було сказано вище, книгарня Ставропігійського Інституту продавала видання “Матиці” з липня 1862 р. за работом 20 %. “Матиця” прийняла таку високу величину винагороди для Інституту (для порівняння: брати Єлені отримували комісійні у розмірі 15 %, А. Гергович – 12 %), очевидно, з кількох причин: 1) це була най-

будеть роспродажею, отъ каждого сочиненія условеный рабать. Выдѣль пересвѣдченъ, що філії такіі можуть лишь тогда существовати, если будутъ подъ управленіемъ или надзоромъ ревныхъ душпастьрей, которыи наилучше могутъ знати где? коли? и якіи книжки найдуть наилучшій покупъ и кому можна роспродавань повѣрити. Въ той цѣли засягаеть Выдѣль благомѣнния и Вашой Всечестности и если бы Ваша Всечестность узнали, що могли бы такую філію у себе утворити или где въ своей окрестности, просить умилно, чтобы Ваша Всечестность благоволили о томъ его увѣдомити” (ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 70, арк. 29 (чернетка відповіді виділу “Галицько-руської матиці” до декана Пістинського І. Долинського від 12 серпня 1869 р.)).

³⁶ Отчетъ засѣданія общого собранія членовъ Галицко-русской Матицы отбывшогося на д. 27. Августа (8. Сент.) 1870. // *Литературный Сборникъ, издаваемый Галицко-русскою Матицею*. 1870. – Во Львовѣ, [1871]. – С. 131–132.

³⁷ ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 119, арк. 30.

³⁸ Там само, спр. 63, арк. 1.

³⁹ Там само, спр. 65, арк. 20. Очевидно, за посередництвом Ставропігійського Інституту отримували літературу на продаж і деякі інші продавці.

⁴⁰ Принаймні на складі “Матиці” у Народному Домі можна було придбати книжечку “Житіє св. Великомученника Георгія” (*Слово*. – 1869. – Ч. 33. – 26 апрѣля (8 мая). – С. 4). Очевидно, що там само можна було купити й інші книжки. Скільки таким чином розповсюджувалося літератури – невідомо.

більша і найвідоміша книгарня, де покупцям пропонували найширший асортимент руськомовної книги; 2) не було видатків на транспортування, бо всі видання “Матиці” друкувалися у друкарні того ж Ставропігійського Інституту; 3) розрахунки за друкарські роботи з Інститутом можна було частково вести у формі взаємозаліку (борг “Матиці” за друк її видань автоматично зменшувався через певний час на суму виручених коштів (звісно, без рабату) за продані книжки товариства). Але у 1865 р. Інститут став вимагати 25 % винагороди і питання щодо залучення нових книгарень постало на загальних зборах “Галицько-руської матиці”.

На пропозицію налагодити контакти із книгарнями і передати їм матичні книжки для продажу, але із работом не вищим за 20 %, Михайло Димет запропонував доручити одному із місцевих (львівських) купців продаж цих книг за відповідний рабат. Такий продавець мав би відповідати сам перед “Матицею”, а книги міг би поширювати і через інші книгарні. Він би також мав би дати грошову застава або забезпечити певну суму на якомусь майні. А що ж робити із Ставропігійським Інститутом? Климентій Мерунович заявив, що він проти одного комісіонера і за широку конкуренцію. Крилошанин Йосиф Кульчицький теж підтримав М. Димета. На прохання назвати можливого комісіонера М. Димет оголосив, що сам міг би зайнятися продажем книг. Врешті-решт ухвалили “роспродаж матичных книжокъ передати одному комиссіонерови за работомъ и гваранцією”; угоду з ним мав би укласти виділ “Матиці”⁴¹. Пізніше виявилось, що виділ так і не зміг укласти такої угоди із жодним книгарем і у Львові книжки й далі продавалися у книгарнях Ставропігійського Інституту (з работом 20 %) та А. Герговича (12 %) ⁴².

У книгарні Ставропігійського Інституту було продано видань “Матиці” у липні 1862 – лютому 1863 рр. на 310 рн. 46 кр. (віднявши комісійні, “Матиця” мала отримати 248 рн. 37 кр.)⁴³, у березні–грудні 1863 р. – на 274 рн. 97 кр. (219 рн. 97 кр.)⁴⁴, у 1864 р. – на 369 рн. 05 кр. (295 рн. 24 кр.)⁴⁵, у січні–червні 1865 р. – на 55 рн. 76 кр. (44 рн. 61 кр.)⁴⁶, у липні 1867 – червні 1868 рр. “Матиця” мала отримати 178 рн. 77 кр.⁴⁷, у липні 1868 – червні 1869 рр. продали книг на 229 рн. 05 кр. (для “Матиці” – 183 рн. 24 кр.)⁴⁸, у липні 1869 – червні 1870 рр. – на 244 рн. 44 кр. (195 рн. 55 ½ кр.)⁴⁹, у липні–грудні 1870 р. – на 121 рн. 41 кр. (97 рн. 13 кр.)⁵⁰. Окрім того, “Галицько-руська матиця” ще мала отримати 174 рн. 92 кр. від продавців, які отримали книжки за посередництвом Ставропігійського Інституту⁵¹.

Отже, у книгарні Ставропігійського Інституту у 1862 – червні 1865 рр. продали книг “Матиці” на 1010 рн. 24 кр. (товариству з них належало 808 рн. 19 кр.), у липні 1868 – 1870 рр. – на 594 рн. 90 кр. (475 рн. 92 ½ кр.). У 1862–1865 рр. в середньому за рік “Галицько-руська матиця” отримувала від Інституту за продані книжки 328 рн.

⁴¹ Отчеты засѣданій литературного общества Галицко-русской Матицы на дняхъ 6, 7 и 8 (18, 19 и 20) Юля 1865 года // *Науковий Сборникъ... 1865...* – С. 301–302.

⁴² Отчетъ засѣданія общаго собранія членовъ Галицко-русской Матицы отбывшагося на д. 27. Августа (8. Сент.) 1870... – С. 123.

⁴³ ЦДАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 56, арк. 3.

⁴⁴ Там само, арк. 4.

⁴⁵ Там само, спр. 56, арк. 5–7; спр. 67, арк. 29–29 зв.

⁴⁶ Там само, спр. 67, арк. 29 зв. – 30.

⁴⁷ Там само, спр. 71, арк. 16.

⁴⁸ Там само, спр. 75, арк. 14.

⁴⁹ Там само, спр. 73, арк. 1.

⁵⁰ Там само, спр. 78, арк. 3 зв.

⁵¹ Там само, спр. 67, арк. 30–30 зв.

(із власне інститутської книгарні 270 рн.). Це складало приблизно 45 % всіх прибутків товариства від продажу його видань в середньому за рік (якщо мати на увазі лише книгарню Інституту, то цей показник буде приблизно 37 %). У 1867–1870 рр. “Матиця” отримувала від Ставропігійського Інституту в середньому 187 рн. за рік, тобто 32,7 % від усіх прибутків товариства за продані книжки в середньому за рік*. Бачимо, що частка надходжень від книгарні Інституту у прибутках “Матиці” від продажу її видань з часом зменшувалася, хоча за все десятиліття в цілому склала приблизно 40 %.

Також слід додати, що із наявних у книгарні Ставропігійського Інституту видань “Матиці” протягом року продавали приблизно 35–36 % книг за вартістю у 1862–1863 рр.⁵², наприкінці 1860-х рр. цей показник зменшився до приблизно 24–26 %, а запас непроданих книг товариства там повільно, але постійно зростав⁵³. Що ж стосується продажу окремих видань, то зазначимо, що книжки 50-х років XIX ст. вже майже не користувалися попитом, “Науковий Сборник” так і не зміг знайти свого читача, а підручники з релігії для гімназій більше-менше продавалися, але, мабуть, не так інтенсивно, як хотіло б керівництво “Матиці”. Найкраще розходилися дешеві популярні книжечки і молитвослови (див. *Табл. б*).

Аби заохотити потенційних покупців, “Галицько-руська матиця” знижувала ціни на деякі свої видання. У збережених документах зафіксовано кілька таких рішень: 9 (21) липня 1864 р. загальні збори зменшили ціни кількох книжок, надрукованих ще у попередньому десятилітті⁵⁴, загальні збори 8 (20) липня 1865 р. ухвалили знизити ціну на “Біблейскую св. исторію ветхого завѣта...” Луки Цирика із 1 рн. 30 кр. до 90 кр.⁵⁵, а 18 (30) грудня 1868 р. виділ товариства зменшив ціни на всі підручники з релігії⁵⁶. Були ще й інші подібні рішення щодо зниження цін; керівники товариства аргументували їх тим, що їм йдеться не так про прибуток, як про поширення літератури.

Насправді, на нашу думку, не все було так однозначно. Про прибуток “Матиця” не забувала і тому початкові ціни на нові книжки аж ніяк не можна назвати низькими⁵⁷. Лише згодом, коли певне видання вже було частково продане, а видатки на його виготовлення і розповсюдження значним чином або повністю повернуті, товариство, аби якось продати решту накладу, знижувало його ціну. Винятків із цього правила (тобто ситуацій, коли видання з самого початку було малоліквідним) було небагато. Найгірше у книгарнях продавався “Науковий / Литературный Сборник”, однак його можна було передплатити і, очевидно, абсолютна більшість тих, кого цей збірник цікавив отримували його по передплаті. Передплатників було небагато – від 25 до 135 осіб

* У 1867–1869 рр. ця частка була значно більшою і складала приблизно 48–49 % за рік.

⁵² Там само, спр. 49, арк. 9, 11, 13; спр. 56, арк. 3.

⁵³ Там само, спр. 71, арк. 16; спр. 73, арк. 1–2; спр. 75, арк. 14, спр. 78, арк. 3 зв., 4 зв.

⁵⁴ Отчеты общества литературного Галицко-русской Матицы... – С. Х.

⁵⁵ Отчеты засѣданій литературного общества Галицко-русской Матицы на дняхъ 6, 7 и 8 (18, 19 и 20) Юля 1865 года... – С. 301.

⁵⁶ ЦДАЛ, ф. 148, оп. 2, спр. 7, арк. 20 зв. Тепер “Оучебнаа книга каоолического вѣроученіа...” Ч. I мала коштувати 1 рн., Ч. II – 70 кр., “Оучебнаа книга каоолического нравоученіа...” – 60 кр., “Литѣргика церкви греческо-каоолической...” – 50 кр., “Исторіа церкви Христовои...” Ч. I і Ч. II – обидві по 45 кр., “Біблейскаа св. исторіа ветхого завѣта...” – 80 кр., “Біблейскаа св. исторіа нового завѣта...” – 60 кр. Це зниження було досить значне: якщо після виходу із друкарні такий підручник коштував у середньому 1 рн. 07 кр., то після всіх знижень його ціна впала до 64 кр., що склало 60 % від первісного рівня. Щоправда, у звітах книгарні Ставропігійського Інституту 1869–1870 рр. ці книги зазначені із старими цінами.

⁵⁷ Про формування цін на видання “Галицько-руської матиці” 1848–1870 рр. див.: Седляр О. Видавнича діяльність товариства “Галицько-руська матиця” (1848–1870) // *Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології.* – Львів, 2008. – Вип. 3. – С. 94–96, 110–115.

у другій половині 1860-х рр.; члени товариства, нагадаємо, отримували його окремо – спочатку за півціни, потім безплатно.

У 60-х роках XIX ст. в цілому вдалими для “Матиці” щодо продажу її видань були 1862, 1864–1865 та 1870 рр., дуже невдалим – 1867 р. За все десятиліття (без 1866 р., за який немає даних) товариство отримало від продажу книжок 5648 рн. 81½ кр., тобто 627 рн. 64 кр. в середньому за рік. Це склало 17,43 % від загальної суми прибутків товариства і 43,34 % від суми прибутків без придбаних і проданих цінних паперів, повернутих боргів і коштів ззовні, призначених на літературні премії.

У цілому можна визнати розповсюдження видань “Галицько-руської матиці” у досліджуваній період задовільним. Активні книголюби могли, хоч і з певними труднощами, придбати всі видання товариства. У Львові це було зробити просто, на провінції – важче, причому у 60-х роках XIX ст. ситуація помітно погіршилася порівняно із попереднім десятиліттям.

Видання “Матиці” можна було придбати у книгарнях або в окремих осіб (майже завжди це були греко-католицькі священики), для яких продаж книжок не був професійним заняттям. Серед книгарень домінувала книгарня Ставропільського Інституту, яку певним чином можна навіть назвати офіційним дистриб’ютером видань “Матиці”. Вона була найбільшим продавцем матичних книг, забезпечуючи товариству понад 40 % надходжень від продажу літератури. Інші книгарні, як правило, особливої ролі у цьому процесі не брали.

Індивідуальні продавці-священики на провінції були важливою і невід’ємною складовою розповсюдження видань “Галицько-руської матиці” у 50–60-х роках XIX ст. Залучаючи їх, товариство прагнуло належним чином виконати два основні свої завдання: 1) донести видані книжки до якнайширшого кола читачів; 2) не допустити “зайвого” зростання ціни на книги, зробити літературу “Матиці” дешевою і доступною. Саме тому керівництво товариства намагалося охопити (навіть використовуючи службове становище) максимальну кількість деканатів на початку 1850-х рр., а також відмовилося тоді від виплати винагороди таким продавцям.

Самі індивідуальні розповсюджувачі вважали (точніше, мали би теоретично вважати) свою роботу патріотичним обов’язком. Однак масове залучення безоплатних продавців не було достатньо ефективним і у 60-х роках XIX ст. “Матиця” співпрацювала із набагато вужчим колом розповсюджувачів; тоді ж поступово утвердилося переконання, що доцільнішим для товариства буде платити продавцям.

Безпосередньо керував процесом продажу видань “Галицько-руської матиці” відділ товариства. За винятком кількох років, він у досліджуваній період не працював інтенсивно. Загалом керівництво “Матиці” не було достатньо активним і не генерувало цікавих ідей. Фактично розповсюдження видань товариства йшло за відлагодженою ще на початку 1850-х рр. схемою; нечисленні нововведення часто не встигали за змінами стану справ. Найголовнішим позитивним моментом діяльності відділу “Матиці” була можливість придбати її видання навіть у селах багатьох деканатів (хоча, повторимо, справді ефективно ця схема працювала недовго – приблизно із 1851 по 1854 рр.). Недоліків було більше: по-перше, недостатньо до продажу видань товариства була залучена мережа книгарень у Галичині; по-друге, облік виданої і проданої літератури, а особливо облік реальних потреб читачів вели не найкращим чином – звідси і кількаразові прохання до продавців у другій половині 1860-х рр. надіслати списки наявних у них книжок, і непотрібні продавцям книжки у посилках зі Львова у 1850-х рр.; по-третє, “Матиця” не мала чіткої цінової політики (книжки ніби мали

бути максимально дешевими, разом із тим ціна деяких видань була явно завищеною, що впливало на продаж і змушувало товариство з часом її знижувати).

За досліджуваний період прибутки від продажу книжок склали приблизно половину (48,85 %) всіх реальних доходів “Галицько-руської матиці”. Вони лише на 75 % покрили видатки на видавничу діяльність товариства (прибутки від продажу книг у 1848–1870 рр. склали 14679 рн. 02 кр., видатки на видавничу діяльність склали тоді 19567 рн. 32 кр.), причому з часом ситуація погіршилася (для 1848–1860 рр. цей показник дорівнював 90,28 %, для 1861–1865, 1867–1870 рр. – 59,05 %). Це свідчить про те, що ефективність продажу видань “Матиці” з часом зменшувалася, досягнувши найнижчих показників у другій половині 1860-х рр.*

Таблиця 1.

Прибутки товариства “Галицько-руська матиця”
від продажу книжок (1848–1870 рр.)

Рік	Сума прибутків за рік		Сума прибутків П**		Прибутки від продажу книжок товариства		Частка від загальної суми прибутків, %	Частка від суми прибутків П
	рн.	кр.	рн.	кр.	рн.	кр.		
1848/49 ⁵⁸	1845	54			2	30	0,13	
1849/50 ⁵⁹	2138	07			1071	16	50,10	
1850/51 ⁶⁰	2399	30			1492	57	62,22	
1851/52 ⁶¹	1300	12			634	12	48,78	
1852/53 ⁶²	1138	52			955	52	83,93	
1853/54 ⁶³	2449	21			1953	21	79,75	
1854/55 ⁶⁴	1747	25			850	37¼	48,68	

* Проблема була справді гострою і виділ “Матиці”, який не міг її успішно розв’язати, виніс питання розповсюдження видань товариства на розгляд загальних зборів 1870 р. Збори ж, окрім ухвали платити комісійні добровільним продавцям, не запропонували нічого – це свідчило про принципову нездатність “Галицько-руської матиці” змінити зазначену вище негативну тенденцію.

** Це загальна сума прибутків “Матиці” без придбаних і проданих цінних паперів, повернутих боргів, коштів на літературні премії. Ці кошти, які записувалися у прибутки, фактично ними не були. Наприклад, коли товариство купувало цінні папери, то сума, за яку їх придбано, записувалася у видатки, а вартість самих цінних паперів – у прибутки, що в сумі у загальному балансі фактично мало давати нуль. Повернуті борги (на відміну від відсотків за них, які сплачував позичальник) теж не могли бути прибутками, а лише компенсували записи щодо позик у графі “видатки” за попередні роки. Нарешті, літературні премії призначалися зовнішніми для товариства особами, на їх розмір “Матиця” не впливала і могла їх лише передати переможцям певних конкурсів, а не використати на свої потреби.

⁵⁸ ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 104, арк. 1 зв.–2; спр. 107, арк. 2 зв.–3. Тут і далі наведено інформацію стосовно періоду від 1 червня до 31 травня наступного року.

⁵⁹ Вираховано за: Виказь Доходів и Выдатковъ Галицко-русской Матиці за часъ отъ 1 Червня 1848 до 13 Марта 1850 года // *Историческій очеркъ основанія Галицко-русской Матиці*... – С. XIX; Справозданіе Заряду соединенія Галицко-Русской Матиці и Общества просвѣщенія за время отъ 14 Марта 1850 до 31 Мая 1851 // ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 109а, арк. 20 зв.–21 зв.; Там само, спр. 104, арк. 1 зв.–2; спр. 107, арк. 2 зв.–3.

⁶⁰ ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 107, арк. 2 зв.–3, 15 зв.–16.

⁶¹ Там само, спр. 108, арк. 22 зв.–23.

⁶² Там само, спр. 109а, арк. 31 зв.–32 зв.

⁶³ Там само, спр. 29, арк. 14 зв.

⁶⁴ Там само, арк. 28 зв. Подано інформацію за час від 1 червня 1854 р. до 31 грудня 1855 р.

	Сума прибутків за рік		Сума прибутків II**		Прибутки від продажу книжок товариства			
1856 ⁶⁵	907	06			313	59	34,62	
1857 ⁶⁶	1487	49			281	49	18,94	
1858 ⁶⁷	787	27			370	17	47,02	
1859 ⁶⁸	1665	01 АВ			340	91 АВ	20,47	
1860 ⁶⁹	506	14			367	55	72,62	
Всього за 1848–1860	17012	80 АВ			9030	21 АВ	53,08	
1861 ⁷⁰	675	28			451	28	66,83	
1862 ⁷¹	900	12			749	60	83,28	
1863 ⁷²	2386	29	1672	36	435	94	18,27	26,07
1864 ⁷³	4201	35	1876	35	752	57	17,91	40,11
1865 ⁷⁴	11087	07½	2277	69½	972	65	8,77	42,70
1866	Немає даних							
1867 ⁷⁵	4414	82½	1334	82½	146	57	3,32	10,98
1868 ⁷⁶	3740	75	1250	75	514	28	13,75	41,12
1869 ⁷⁷	1856	95	1096	95	463	78	24,97	42,28
1870 ⁷⁸	3151	75½	1947	75½	1162	17½	36,87	59,67
Всього за 1861–1870	32412	39½	13032	07	5648	81½	17,43	43,34

⁶⁵ ЦДАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 111, арк. 10 зв.–12.

⁶⁶ Там само, спр. 113, арк. 8 зв.–9, 10 зв.–11.

⁶⁷ Там само, спр. 114, арк. 10 зв.–12.

⁶⁸ Там само, спр. 31, арк. 2 зв.–3. З 1859 р. всі суми в австрійській валюті. 1 рн. конвенційної монети = 1 рн. 05 кр. австрійської валюти.

⁶⁹ Там само, арк. 6 зв.–7.

⁷⁰ Росчисленіє кассы літературного общества Галицко-русской Матицы за время отъ 1. Съчня 1861 до послѣднаго Декавря 1864 // *Науковий Сборникъ... 1865...* – С. 1.

⁷¹ Там само. – С. 2.

⁷² Там само. – С. 4.

⁷³ Там само.

⁷⁴ Росчисленіє кассы літературного общества Галицко-русской Матицы за время отъ 1 Января до послѣднаго Декавря 1865 года // *Науковий Сборникъ... 1866.* – Во Львовѣ, 1866. – С. 5, 7.

⁷⁵ Росчисленіє кассы літературного общества Галицко-русской Матицы за время отъ 1 Января до послѣднаго Декавря 1867 г. // *Науковий Сборникъ... 1868.* – Во Львовѣ, 1869. – С. 380–381.

⁷⁶ Росчисленіє кассы літературного общества Галицко-русской Матицы за время отъ 1 Января до послѣднаго Декавря 1868 г. // Там само. – С. 384.

⁷⁷ Росчисленіє кассы літературного общества Галицко-русской Матицы за время отъ 1 Января до послѣднаго Декавря 1869. // *Литературный Сборникъ... 1869.* – Во Львовѣ, [1870]. – С. 268.

⁷⁸ Росчисленіє кассы літературного общества Галицко-русской Матицы за время отъ 1 Января до послѣднаго Декавря 1870 г. // *Литературный Сборникъ... 1870...* – С. 144.

Таблиця 2.

Рух видань
“Галицько-руської матиці”
у 1848–1860 рр.

Рік	Видано даром		Видано на продаж		Видано всього		Надійшло грошей		Залишилося у продавців		Залишилося на складі	
	рн.	кр.	рн.	кр.	рн.	кр.	рн.	кр.	рн.	кр.	рн.	кр.
1848/49							2	30				
1849/50							1071	16				
1850/51 ⁷⁹	263	36	3575	46	3839	22	1492	57	1009	03	10620	10
1851/52 ⁸⁰	108	14	2764	24	2872	38	634	12	3139	15	7622	17
1852/53 ⁸¹	21	40	2210	53	2232	33	955	52	4204	37	6434	20
1853/54 ⁸²	80	16	1721	12	1801	28	1953	21	3631	05	5244	08
1854/55 ⁸³	97	27	327	44	425	11	850	37¼	3213	38	4081	51
1856 ⁸⁴	68	04	706	59	775	03	313	59	3526	45	3584	55
1857 ⁸⁵	32	05	182	35	214	40	281	49	3394	41	5403	35
1858 ⁸⁶	9	35	802	16	811	51	370	17	3839	40	4591	44
1859 ⁸⁷	25	98 А	340	29 А	366	27 А	340	91 А	4077	83 А	5104	49 А
1860 ⁸⁸	102	19	564	03	666	22	367	55	4159	16	4978	42
Разом (австр. вал.)	842	74	13810	36	14653	10	9030	21				

⁷⁹ ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 107, арк. 2 зв.–3.

⁸⁰ Там само, спр. 108, арк. 18 зв.–19.

⁸¹ Там само, спр. 109а, арк. 27 зв.–28, 31 зв.–32.

⁸² Там само, спр. 109, арк. 26 зв. – 29.

⁸³ Там само, спр. 29, арк. 31–31 зв.; спр. 110, арк. 33 зв.–34.

⁸⁴ Там само, спр. 111, арк. 9 зв.–13.

⁸⁵ Там само, спр. 113, арк. 8 зв.–9, 15 зв.–16.

⁸⁶ Там само, спр. 114, арк. 1, 10 зв.–12.

⁸⁷ Там само, спр. 31, арк. 3–3 зв.; спр. 115, арк. 15.

⁸⁸ Там само, спр. 31, арк. 7–7 зв.

Таблиця 3.

Структура продажу видань “Галицько-руської матиці”
у 1848–1860 рр.

Рік	Надійшло грошей за книжки		Від книгарні Ставропігійського Інституту		%	Від інших книгарень*		%	Від непрофесійних розповсюджувачів		%
	рн.	кр.	рн.	кр.		рн.	кр.		рн.	кр.	
1848/49	2	30									
1849/50	1071	16									
1850/51	1492	57	1005	32 ⁸⁹	67,35	42	33 ⁹⁰	2,85	444	52	29,8
1851/52	634	12	200	00 ⁹¹	31,53	95	00 ⁹²	14,98	339	12	53,49
1852/53 ⁹³	955	52	200	00	20,92	434	10	45,42	321	42	33,66
1853/54 ⁹⁴	1953	21	1250	58	64,05	253	54	13	448	29	22,95
1854/55 ⁹⁵	850	37¼	279	19	32,84	115	00	13,52	456	18	53,64
1856 ⁹⁶	313	59	126	44	40,37	20	00	6,37	167	15	53,26
1857 ⁹⁷	281	49	73	16	26	–	–	–	208	33	74
1858 ⁹⁸	370	17	82	49	22,36	–	–	–	287	28	77,64
1859 ⁹⁹	340	91 АВ	40	09 АВ	11,76	–	–	–	300	82 АВ	88,24
1860 ¹⁰⁰	367	55	–	–	–	–	–	–	367	55	100
Разом (австр. вал.)	9030	21	3418	22	43,26	1008	37	12,76	3475	51	43,98

* Фактично мова йтиме лише про книгарні Й. Розенгайма і Б. Д. Неранці.

⁸⁹ ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 107, арк. 19 зв.–20.

⁹⁰ Там само, спр. 35, арк. 11.

⁹¹ Там само, спр. 58, арк. 3.

⁹² Там само, спр. 35, арк. 7, 20.

⁹³ Там само, спр. 109а, арк. 29 зв.–32.

⁹⁴ Там само, спр. 109, арк. 24 зв.–29.

⁹⁵ Там само, спр. 110, арк. 30 зв.–35.

⁹⁶ Там само, спр. 111, арк. 9 зв.–11.

⁹⁷ Там само, спр. 113, арк. 8 зв.–10.

⁹⁸ Там само, спр. 114, арк. 9 зв.–11.

⁹⁹ Там само, спр. 115, арк. 8 зв.–11.

¹⁰⁰ Там само, спр. 116, арк. 9 зв.–12.

Таблиця 4.

Видача літератури зі складу “Галицько-руської матиці” у 1848–1860 рр.*

Назва видання	Кількість примірників для розповсюдження	Видано безкоштовно (прим.)	Видано до продажу (прим.)										Повернуто продавцями (прим.)	Залишилося на складі (прим.)
			1848–1851 ¹⁰¹	1851/52 ¹⁰²	1852/53 ¹⁰³	1853/54 ¹⁰⁴	1854/55 ¹⁰⁵	1856 ¹⁰⁶	1857 ¹⁰⁷	1858 ¹⁰⁸	1859 ¹⁰⁹	1860 ¹¹⁰		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
“Біблійна історія ветхого завіта” В. Левицького	847	5	206	290	225	102	77	15	–	–	–	–	73	–
“Біблійна історія нового завіта” В. Левицького	479	53	225	140	62	2	2	15	–	–	–	–	21	–
“Букварь рускій для шкіль в Галиції...” А. Добрянського	10000	–	9590 + 410	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
“Грамматика руского языка”. Ч. I Я. Головацького	1600	–	1600	–	20	–	–	–	–	–	–	–	40	20
“Грамматика руского языка”. Ч. II Я. Головацького	1600	–	360	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1240
Повна “Грамматика руского языка” Я. Головацького	8400	219	505	514	593	290	521	150	100	110	147	107	241	2385 + 3000
“Три вступительні преподаванія...” Я. Головацького	1000	262	555	117	1	–	5	–	–	31	–	28	201	202
“Росправа о языкѣ южнорускомъ...” Я. Головацького	500	60	110	108	–	195	5	–	–	27	–	16	36	15
“Молитвословець малый для дѣтей” (1849)	2000	114	1886	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
“Молитвословець для дѣтей” (1850)	10000	93	1078	2241	1149	2304	805	1353	9	360	–	100	171	674
“Историческій очеркъ основанія Галицко-русской Матиці...”	1000	128	143	266	47	200	3	–	2	16	–	13	98	280

* Коли у таблиці зазначено суму із двох цифр, то маються на увазі оправлені (перше число) та неоправлені примірники за винятком “Читанки” М. Шашкевича, де друга цифра – це додатковий наклад 1853 р. та “Молитвослова” 1855 р., де друга цифра – це дорожчі примірники у кращому виконанні.

¹⁰¹ ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 107, арк. 2 зв.–3.

¹⁰² Там само, спр. 108, арк. 18 зв.–19.

¹⁰³ Там само, спр. 109а, арк. 27 зв.–28.

¹⁰⁴ Там само, спр. 109, арк. 27 зв.–28.

¹⁰⁵ Там само, спр. 110, арк. 30 зв.–31.

¹⁰⁶ Там само, спр. 44, арк. 1.

¹⁰⁷ Там само, спр. 113, арк. 15 зв.–16.

¹⁰⁸ Там само, спр. 114, арк. 1.

¹⁰⁹ Там само, спр. 115, арк. 15.

¹¹⁰ Там само, спр. 116, арк. 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
“Читанка для малыхъ дѣтей...” М. Шашкевича (1850; 1853)	5000 + 1000	155	1396	2270	2023	200	2	2	–	–	–	–	76	8
“Руско-нѣмецкіи розговори...” І. Гуркевича	1000	169	368	386	167	–	41	20	–	10	10	7	317	141
“Слово на заключительнѣмъ засѣданію...” А. Яновського	500	220	186	171	–	–	2	–	–	73	–	11	175	12
“Два слова церковныи...” М. Малиновського	500	137	171	122	–	–	2	–	–	27	–	24	74	91
“Слово о полку Игоря Сватославича...”	1000	139	172	443	25	100	5	–	–	67	–	26	83	106
“Рускій бѣкварь для оучилищъ въ Галиціи...” І. Гуркевича	20000	280	1074	7267	6698	5050	96	123	–	–	–	–	588	–
“Росправа о древности письменъ...” М. Урицького	444	35	110	109	–	–	3	–	–	62	–	40	29	149
“О обрадѣ греческо-словенскомъ каолическомъ” М. Малиновського	500	135	11	265	50	–	3	–	–	38	–	2	75	71
“Обозрѣніе исторіи церкви руской...” М. Малиновського	500	57	–	20	–	6	3	–	–	200	–	40	–	174
“О великомъ Божіемъ міръ” М. Малиновського	480	64	–	–	–	–	17	371	–	23	–	15	10	–
“Житіе святаго великомученика Євстаѣя...” М. Бородайкевича	985	64	–	–	157	700	2	–	–	16	–	1	9	54
“Галицкій историческій сборникъ...” І вип.	489	101	–	–	–	14	13	11	10	186	–	6	–	90
“Хрестоматія церковно-словенскаа и древно-рускаа...” Я. Головацького	300	–	–	–	–	–	–	300	–	–	–	–	–	–
“Галицкій историческій сборникъ...” ІІ вип.	500	36	–	–	–	–	–	14	10	147	–	30	–	263
“Наѣка о пчеловодствѣ...” Л. Трещаківського	2500	41	–	–	–	–	8	109	–	270	–	95	–	1977
“Мірскій молитвословъ” (1855)	2800 + 200	24 + 0	–	–	–	–	–	–	157 + 41	568 + 52	142	221	–	1688 + 107
“Молитвословъ мірскій” (1859)	3000	43	–	–	–	–	–	–	–	231 + 90	693	–	–	63 + 1880
“Галицкій историческій сборникъ...” ІІІ вип.	500	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	82	–	416

Таблиця 5.

Продаж видань “Галицько-руської матиці”
у книгарні Ставропільського Інституту (1852–1855 рр.)

Назва видання	Ціна (кр.)	1.06.1852 – 31.05.1853 ¹¹¹	1.06.1853 – 31.10.1854 ¹¹²	1.11.1854 – 31.10.1855 ¹¹³	Залишилося на 1.11.1855 ¹¹⁴
“Біблійнаа исторїа ветхаго завѣта” В. Левицького	20	48	2	–	–
“Біблійна исторїа новаго завѣта” В. Левицького	12	46	4	–	–
“Грамматика рѣского ѣзыка”. Ч. II Я. Головацького	18	5	5	3	22
Повна “Грамматика рѣского ѣзыка” Я. Головацького	36, потім 20 ¹¹⁵	112	195	174	–
“Три вступительніи преподаванїа...” Я. Головацького	10	–	2	2	54
“Росправа о ѣзыцѣ южнорускѣмъ...” Я. Головацького	10	2	3	4	–
“Молитвословець для дѣтей” (1850)	5	278	129	13	140
“Историческій очеркъ основанїа Галицко-русской Матицѣ...”	40	–	–	1	30
“Читанка для малыхъ дѣтей...” М. Шашкевича	12	442	123	–	–
“Руско-нѣмецкіи разговоры...” І. Гуркевича	20	15	21	50	–
“Слово на заключительнѣмъ засѣданїю... “ А. Яновського	5	3	–	1	2
“Два слова церковныи...” М. Малиновського	6	3	1	–	133
“Слово о полкѣ Игоря Сватославича...”	10	77	81	16	47
“Рѣскїй бѣкварь для оучилищъ въ Галицїи...” І. Гуркевича	10	2498	57	–	–
“Росправа о древности письменъ...” М. Урицького	6	1	1	–	–
“О обрадѣ греческо-словенскѣмъ каѣолическѣмъ” М. Малиновського	4	26	3	–	–
“Житїе сватаго великомѣченника Євстаѣа...” М. Бородайкевича	20	3	27	11	109
“Галицкїй историческїй сборникъ...” І вип.	25	–	3	5	2

¹¹¹ ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 39, арк. 3 зв.–4.

¹¹² Там само, спр. 34, арк. 44.

¹¹³ Там само, арк. 52.

¹¹⁴ Там само.

¹¹⁵ Повна “Грамматика” Я. Головацького коштувала 36 кр., а з кінця липня 1854 р. ціну знизили до 20 кр. Це сталося за вимогою крайової влади, яка обіцяла в такому разі офіційно рекомендувати “Грамматіку” школярам (Там само, спр. 34, арк. 40).

Таблиця 6.

Продаж видань “Галицько-руської матиці”
у книгарні Ставропігійського Інституту (1862–1870 рр.)

Назва видання	Ціна (рн. кр.)	07.1862 – 02.1863 ¹¹⁶	03–12.1863 ¹¹⁷	1864 ¹¹⁸	01–06.1865 ¹¹⁹	Зовніш. продажі (1.07.1864 – 30.06. 1865) ¹²⁰	Було на 30.06.1868 ¹²¹	07.1868 – 06.1869 ¹²²	07.1869 – 06.1870 ¹²³	07–12. 1870 ¹²⁴	Залиш. на 31.12. 1870 ¹²⁵
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
“Граматика рѣского язика”. Ч. I Я. Головацького	0.17	–	–	–	–	1	17	–	–	–	17
Повна “Граматика рѣского язика” Я. Головацького	0.35	92	24	4	–	27	13	11	1	7	–
“Три вступительніи преподаванія...” Я. Головацького	0.18	2	7	10	–	3	71	2	9	1	–
“Росправа о языкѣ южнорускомъ...” Я. Головацького	0.18	3	4	6	2	3	–	–	–	–	–
“Историческій очеркъ основанія Галицко-русской Матиці...”	0.70, потім 0.30	2	–	–	–	2	–	1	–	–	88
“Руско-нѣмецкіи розговори...” Г. Гуркевича	1.75, потім 0.35	–	5	1	–	4	78	–	1	–	–
“Два слова церковныи...” М. Малиновського	0.10	–	–	–	1	3	154	–	–	–	154
“Росправа о древности письмень...” М. Урицького	0.10	1	4	–	–	3	48	–	6	–	–
“Житіє святаго великомучченника Свстаіа...” М. Бородайкевича	0.35	–	–	13	3	10	–	–	–	–	–
“Галицкій историческій сборникъ...” I вип.	0.44	–	–	–	–	5	17	2	–	–	15
“Мірскій молитвословъ” (1855)	0.25	326	33	–	63	–	–	–	–	–	–
“Галицкій историческій сборникъ...” II вип.	0.44	2	2	3	–	7	14	2	–	1	10 (1 по- верн.)
“Наука о пчеловодствѣ...” Л. Трещаківського	0.26, потім 0.10	4	8	48	13	34	45	25	15	10	25
“Молитвословъ мірскій” (1859)	0.80	86	33	7	–	–	–	–	–	–	–

¹¹⁶ ЦДІАЛ, ф. 148, оп. 1, спр. 56, арк. 3.¹¹⁷ Там само, арк. 4.¹¹⁸ Там само, арк. 5–7; спр. 67, арк. 29–29 зв.¹¹⁹ Там само, спр. 67, арк. 29 зв.–30.¹²⁰ Там само, арк. 30–30 зв.¹²¹ Там само, спр. 71, арк. 16.¹²² Там само, спр. 75, арк. 14.¹²³ Там само, спр. 73, арк. 1.¹²⁴ Там само, спр. 78, арк. 3 зв.¹²⁵ Там само, арк. 3 зв., 4 зв.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
“Галицькій историческій сборник...” III вип.	0.60	3	3	2	–	7	69	2	–	–	67
“Die ruthenische Sprach- und Schriftfrage...”	1.30	5	1	2	–	10	89	–	–	1	98
“Оучебнаа книга кааолического вѣроученіа...” Ч. II Л. Цирика	1.00	24	6	–	2	4	68	4	9	2	–
“Оучебнаа книга кааолического правоученіа...” Л. Цирика	0.80	16	3	3	1	2	42	12	11	5	44
“Литѣрика церкви греческо-кааолической...” М. Попеля	0.90	55	35	35	2	36	71	23	24	9	–
“Исторіа церкви Христової...” Ч. I Л. Цирика	0.90	22	7	1	2	6	47	13	20	13	21
“Исторіа церкви Христової...” Ч. II Л. Цирика	1.20, потім 1.10 і 0.90	–	7	20	1	4					
“Библейскаа св. исторіа ветхого завѣта...” Ч. I Л. Цирика	1.30, потім 0.90	–	69	39	3	9	58	14	16	26	46
“Библейскаа св. исторіа нового завѣта...” Ч. II Л. Цирика	0.90	–	44	26	3	11	98	22	11	8	61
“Оучебнаа книга кааолического вѣроученіа...” Ч. I Л. Цирика	1.60	–	22	15	1	3	32	12	10	3	–
“Молитвословъ мірскій” (1864, 1868)	0.35	–	–	453	32	54	2	182	126	43	37
“Молитвословъ мірскій” (1864)	0.40	–	–	42	4	10	17	21	12	6	178
“Науковий сборник...” (квартальні випуски)	0.65	–	–	–	1	10	353	18	6	–	329
“Науковий сборник...” (піврічні випуски)	1.25	–	–	–	–	–	53	16	9	–	53
“Науковий сборник...” (річний комплект)	2.50	–	–	–	–	–	–	–	3	–	47
“Житіє сватителя Христового, отца Николаа...” Г. Крижановського	0.18	–	–	–	–	–	–	–	130	48	122
“Житіє сватого славного великомученника [...] Георгіа...” О. Лепкого	0.12	–	–	–	–	–	–	121	120	37	22
“Вѣсти про землю и дѣи Рѣсинѡвъ. Книга перва...” [В. Льницького]	0.33	–	–	–	–	–	–	–	83	37	60
“Литературный сборник...” (1869, вип. I–II)	1.10, потім 0.90	–	–	–	–	–	–	–	4	–	46
“Литературный сборник...” (1869, вип. III–IV)	0.90	–	–	–	–	–	–	–	–	–	15
“Вѣсти про землю и дѣи Рѣсинѡвъ. Часть втора...” [В. Льницького]	0.30	–	–	–	–	–	–	–	–	26	74
“Указатель на употребленіе гдекоторыхъ буквѣ...” О. Лепкого	0.10	–	–	–	–	–	–	–	–	31	169

**DISTRIBUTION OF PUBLICATIONS OF THE SOCIETY
“HALYTS’KO-RUS’KA MATYTSIA” (1848–1870)**

Oleksandr SEDLIAR

*Scientific Library of the Ivan Franko L’viv National University,
5, Drahomanov Str., L’viv, 79601, Ukraine, tel. (032) 239-43-59,
e-mail: sedlyar@rambler.ru*

The article dwells upon the organization and main results of distributing the publications by “Halyts’ko-Rus’ka Matytsia” in 1848–1870. The author analyses the participation in this process of bookstores (first and foremost the bookstore of Stavropigion Institute) and some (unprofessional) distributors, almost all of them were Greek-Catholic priests. The most frequently bought publications of the society have been identified as well as the financial profits from their selling.

Key words: society “Halyts’ko-Rus’ka Matytsia”, bookselling, bookstore, Stavropigion Institute.

**РАСПРОСТРАНЕНИЕ ИЗДАНИЙ ОБЩЕСТВА
“ГАЛИЦКО-РУСЬКАЯ МАТИЦА” (1848–1870 гг.)**

Александр СЕДЛЯР

*Научная библиотека Львовского национального университета имени Ивана Франко,
ул. Драгоманова, 5, г. Львов, 79601, Украина, тел. (032) 239-43-59,
эл. почта: sedlyar@rambler.ru*

В статье исследованы организация и основные результаты распространения изданий “Галицко-руської матиці” в 1848–1870 гг. Проанализировано участие в этом процессе книжных лавок (в первую очередь магазина Ставропигийского Института) и отдельных (непрофессиональных) распространителей, почти все из которых были греко-католическими священниками. Установлено, какие из изданий общества покупали чаще всего и какой в структуре доходов общества была часть от проданных книг.

Ключевые слова: общество “Галицко-руська матиця”, книготорговля, книжный магазин, Ставропигийский Институт.

Стаття надійшла до редколегії 16. 10. 2009

Прийнята до друку 10. 11. 2009